

*FORSSAN
Kansalaisopisto
75 vuotta*

ISBN 952-90-6758-5

**Työväenopistosta
Aikuisopistoksi**

III KANNATUSYHDISTYKSEN OPISTO 1927-71

LAURLIAN MAMMAN KOULU

Ensimmäisestä toimintavuodesta alkaen opiston kuvaan kuului vilkas toverikuntatoiminta. Se on laskettava ensisijaisesti Elli Laurilan ansioksi. Hän oli opiston opettajana alusta alkaen ja osallistui aktiivisesti opistolaisien vapaan harrastustoiminnan ohjaamiseen. Heti ensimmäisenä syksynä opistolaiset järjestivät toverikunnaksi puheenjohtajansa ympärille. Alkuaikojen monivuotinen puheenjohtaja oli kaupanhoidtaja Kosti Petonen. Yhteisiä toveritiltoja järjestettiin aluksi joka viikko. Sittenmin ne toki harvenivat, mutta vähintään kerran kuussa yhteistilaisuuksia järjestettiin lähes koko Elli Laurilan toimintakauden ajan. Kotoisten illanviettojen rinnalle tuli tavaksi tehdä opintomattoja eri kaupunkkeihin ja retkiä hihtäen, kävelleen ja pyörällen lähimpiin nähtävyysskohteisiin. Kun kaikki tapahtui myös opinnollisessa mielessä, opistolaiskunnasta tuli tehokas kansalaiskasvatuksen piiri. Vanhat opistolaiset muistavat, kuinka Elli Laurila saattoi esimerkiksi ruokailutilanteessa tulla kädestä pitäen neuvomaan, miten ruokailuvälineitä tuli käsitellä. Myös tervehtimistä ja muuta tapakulttuuria harjoiteltiin käytännössä sopivissa tilanteissa.

Toverikunnan opinnollisen toiminnan rungon muodostivat keskustelukokoukset, joihin kokoonnuttiin joka keskiviikko siten, että joka toisella kerralla pidettiin vuorotellen puhetta ja esitelmää ja joka toinen keskiviikko piirissä oli joku ulkopuolinen esitelmän pitäjä. Oman ryhmän esityksiä arvosteltiin ja kokouksesta kirjoitettiin pöytäkirja. Muutamassa vuodessa Elli Laurilasta tuli opiston arvostettu ja pidetty äitihahmo, niin että koko opistoa alettiin kutsua Laurilan mamman kouluksi.

KESÄHUVILA HANKITTAN

Syksyllä 1924 Elli Laurila valittiin opiston johtajaksi. Siltä alkaen hän saattoi paneutua myös opistolaiskunnan toimintaan täydellä teholla. Jo samana syksynä alkoi retkien ja muiden toimintasuunnitelmien keskeleä nousta huikkea ajatus oman kesänviettopaikan saamiseen opistolaisille. Niihin alkoihin kesämökit ja rantapaikat olivat vielä harvinaisuuksia, eikä sellaisista ainakaan työväestön piirissä osattu uneksiaakaan. Tiedettiin, että ainoastaan Viipurin opistolla oli oma kesähuvi. Forssan opisto olisi toinen, jos hankinta onnistuisi.

Ajatus synnytti sellaisen innostuksen, että sitä on näiden vuosikymmenien ihmisten vaikea kuvitella. Rahaa oli saatava kokoon kymmeniä tuhansia markkoja, ennen kuin edes ajatusta omasta mökistä uskalsi ottaa vakavasti. Sitä varten pidettiin iltamia, ompeluseuroja ja arpajaisia ja haettiin markat jalkaisin kaukaa Forssan ulkopuolelakin. Kun kevät koitti, oli kassassa 35 000 markkaa. Sen turvin saattoi jo ruveta katsastelemaan sopivia rantapaikkoja.

Hyvillä suunnitelmillä on usein onnetarien suosio puolellaan. Niinpä etsivien tietoon tuli nytkin verraton tilaisuus saada sijoittaa rahansa aivan kävelymatkan päässä olevaan huvilaan, joka sijaitisi Tammelan Hevoniemessä Pyhäjärven rannalla. Huvilan omisti Fors-

Opiston tyttöjä alkuperäisen saunan edustalla.

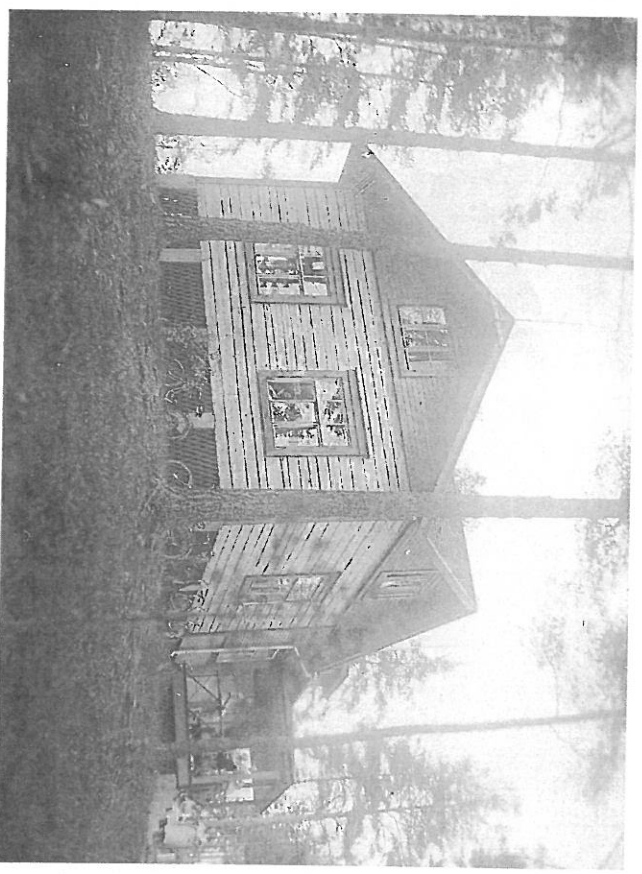
san tunnettu apteekkari John Hjelt. Rakennus oli vuokramalla eikä omistaja Vihtori Mansikkaniemi ollut suostunut tonttikauppoihin apteekkarin kanssa. Se oli ilmeisesti syynä siihen, että mökki oli pantu myyntiin.

Koska toveritoimikunta oli rekisteröimätön yhdistys, se ei voinut tehdä kauppaa omista nimissään. Mutta kun apteekkari Hjeltin kanssa oli sovittu ostamisesta, toveritoimikunta esitti opiston johtokunnalle mökin ostamista kesäsiirtolaksi. Huvilan hinta oli 50 000 mk. Tontin vuokraaika oli jäljellä vielä 38 vuotta ja sen vuosi vuokra oli 50 mk. Hintojen vertailun vuoksi mainittakoon, että koko opiston talousarvio samana vuonna oli 173 000 markkaa. Johtokunta totesi kokouksessaan 10.4.1925 yksimielisesti, että kauppa kannatti tehdä. Sen toteuttajiksi valittiin Joose Palmen ja Jaakko Laurila. Kesäsiirtolalle oli laadittava myös säännöt. Siihen tehtävään nimettiin Joose Palmen, Kosti Peltonen ja opiston johtaja Elli Laurila.

Huvilan hankintakesästä alkaen opiston mökki on ollut kesätoiminnan keskipiste. Pian omistajan vaihdoksen jälkeen eli vuonna 1928 maan omistaja suostui myymään koko niemen opistolle. Tontin pintaala on 1,25 ha. Sen jälkeen mökki tunnettiin entistä enemmän omaksi ja sitä ruvettiin kunnostamaan ja hoitamaan aiwan kuin omaa taloa.

Kesähuvilan hankinnasta pävastuun Elli Laurilan ohella kantoi aktiivinen toveritoimikunta, jonka puheenjohtajana oli Kosti Peltonen, varapuheenjohtajana Paavo Jokela, sihteerinä Veera Vesterlund, rahastonhoitajana U. Jäntti sekä jäseninä Eeva Peltonen, Aune Kilpinen, Ebba Tallberg, Eeva Autio, Vilho Kilpinen, Petteri Mäkelä, Kosti Palm, Martti Salmio, Reino Rantanen, Väinö Virtanen ja Niilo Blixt. Tuosta aktiivisesta toveritoimikunnasta on Eeva Autio on vielä joukossamme muistelemassa noita 70 vuoden takaisia aikoja. Hän ilmoittautui opiston ensimmäiselle talouskurssille syksyllä 1922 ja sitä alkaen hän on ollut kahda lukuvuotta lukuunottamatta yhtäjaksoisesti opiston kirjoissa keväseen 1994 asti. Se on ylivoimainen ennätys opiston historiassa. Lyhyellä keskeytykselläkin on pätevä perustelu, nimittäin tädin sairastaminen, joka vei osan myös Eevan vapaa-ajasta.

Eeva Autio muistele, kuinka toverikuntalaiset kävivät ensimmäisen kerran tutustumassa tarjolla olevaan huvilaan. Oli pitkäper-

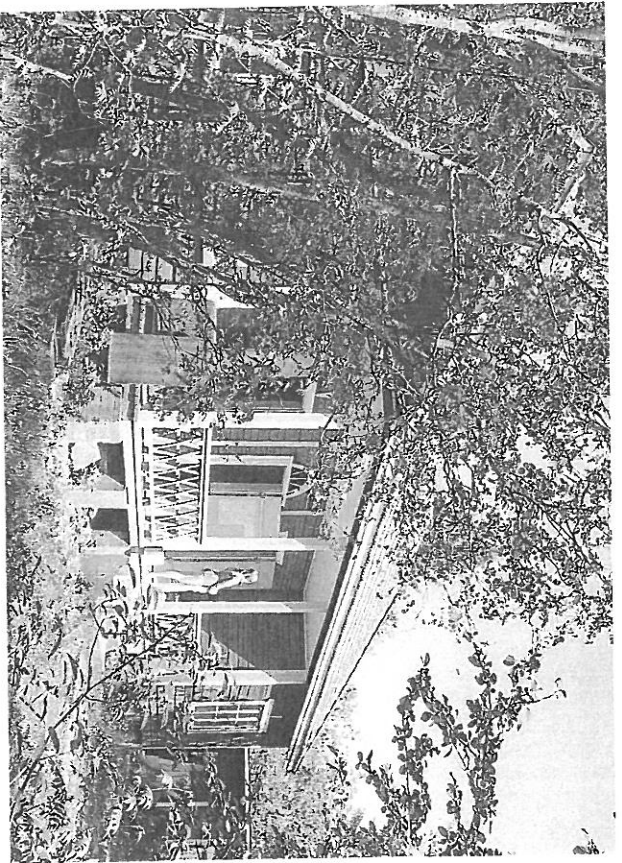

Opiston huvila laajennuksen jälkeen 1930-luvulla.

jantai vuonna 1925. Apteekkari Hjelt esitteli mökkiä kulkien kynnilä kädessään edellä pienissä huoneissa. Kun sitten kaupat tehtiin, alkoi mökin kunnostus ja kalustaminen. Ensimmäiseksi ikkunoihin vietiin punaraitaiset verhot, jotka oli tehty käsityöpiirissä. Loimijokea pitkin vietiin veneellä pöyriä ja tuoleja ja muuta välttämätöntä tavaraa. Vene oli siihen aikaan tarpeellinen ja hyvä kulkuväline Forssasta Tammelaan muutenkin. Yleensä matka tehtiin kävelen. Vain muutamilla oli siihen aikaan polkupyörä.

Saunapuitakin kerättiin rannoilta veneseen ja kuljetettiin saunantaan. Pojat laahasivat uppoukkejakin ja piilottelivat niitä mahdollisilta tarkastajilta. Nämä olivat kuitenkin tuttuja yhtiön miehiä ja he ymmärsivät poikien puuhia. Salmen Martilla oli oikein moottorivene, jolla he vetivät isojakin puita huvilan rantaan. Martin kyytiin pääsivät toisetkin usein järvelle huristelemaan.

Eeva Aution mielestä siihen aikaan nuorilla oli sellaiseen harrastukseen enemmän aikaa kuin nykyisin, kun kaikkien vapaa-ajasta käydään kovaa kilpailua.

Uusi sauna nykyisessä asussaan kuvattuna 1965.

UUSI SAUNA RAKENNETAAN JA HUVTILAA LAJENNETAAN

Vuonna 1933 opiston toveritoimikunta teki johtokunnalle aloitteen uuden saunan rakentamisesta. Se johditiin heti tulokseen. Toverikunta sai johtokunnalta hankkeen rahoitukseen normaalia suuremman avustuksen kesätoimintaan eli 21 000 mk ja korottoman lainan, jonka toverikunta sitoutui maksamaan takaisin vuosittain keräämistään saunamaksuisia. Omaa rahaa toverikunta antoi rakennuskassaan 5 000 mk. Sauna valmistui seuraavana vuonna. Pirtustukset teki opistolainen Esko Sumu. Urakoitsijana oli kirvesmies Salo Tammelasta.

Kun samaan aikaan tuli vahtimestarin paikka avoimeksi, päätettiin muuttaa opiston vahtimestarin kuvaan niin, että tämä toimisi kesällä kesämökin isäntänä ja saunan lämmittäjänä. Vahtimestaria varten saunan vintille rakennettiin kesäsunto. Oli luonnollista, että toimeen toivottiin miestä, joka pystyisi tekemään samalla myös pientä korjauksia. Sellainen mies löytyi opiston omasta piiristä, nimittäin

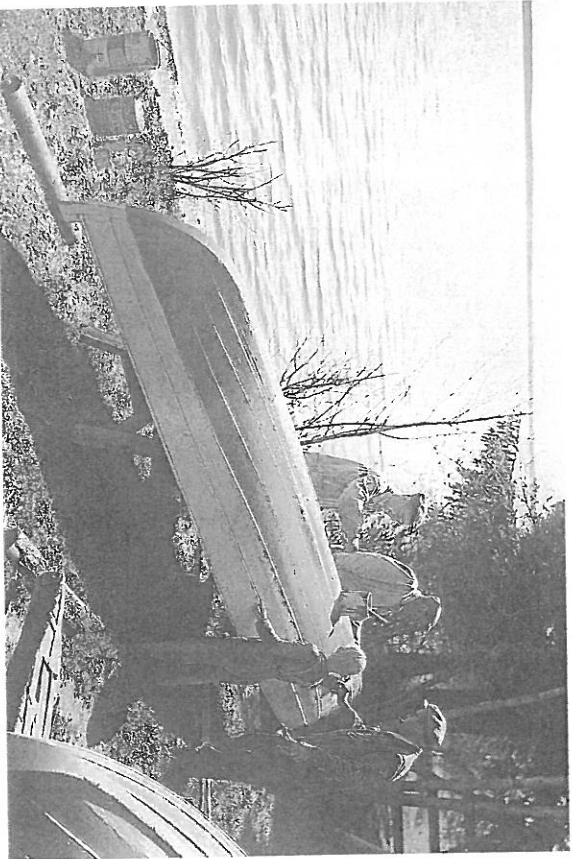
täin Uuno Honka, joka oli myös johtokunnan jäsen. Hän hoiti tehtävää vuoteen 1937 asti, jolloin vahtimestariksi tuli Maire Stark. Hän puolestaan pysyi virassaan 1960-luvulle asti. Vahtimestarin kesätyö mökillä on säilynyt likipiäen entisellään uusimpienkin työehtosopimusten aikana.

Uuden saunan valmistuttua huomattiin pian, että se oli liian pieni kymmenille saunavieraille. Varsinkin naisten puoli oli ahdas. Se johditiin saunarakennuksen laajentamiseen pituussuunnassa neljällä metrillä vuonna 1939. Sen jälkeen naisten puolella oli ruhtinaalliset tilat.

Näkyvin uudistus alkuperäiseen huvilaan oli sen huomattava laajentaminen. Talon kylkeen rakennettiin vuonna 1934 jyrkevästä hirsistä sali, jonka pinta-ala on 85 neliometriä. Yläkertaan sisustettiin makuutiloja niin, että talossa on voinut yöpyä sen jälkeen lähes sata vierasta. Kauppaneuvos Isak Julia lähti Forssasta samana vuonna ja lahjoitti jonkinlaiseksi läksiäislahjaksi 15 000 mk laajennusta varten.

Lähes alusta alkaen saunaa alettiin lämmittää keskiviikkokoisin ja lauantaisin myös maksullisena saunana mullekin kuin opistolaisille ja siitä tuli varsinkin forssalaisten suosima kesäsauna. Keskiviikon saunavieraille on lisäksi järjestetty opistolaiskunnan toimesta kahvitarjoilu huvilan salissa. Alkuaikoina opiston huvila toimi myös tärkeänä opetuspaikkana. Kesäkurssit ja erilaiset opintoleirit uintopetusta myöten olivat suosittuja tilaisuuksia vieraillekin opistolaisille. Omat opistolaiset voivat lunastaa kesäkortin, jolla he voivat majaila ja saunaa mökillä vapaasti vaikka koko kesän.

Opiston kunnallistamisen yhteydessä vuonna 1971 arvokas kiinteistö siirtyi Forssan kaupungin omistukseen. Mutta lahjaktijaan sisältyi lausuma, että mökki säilyy opistolaisen hallinnassa. Aluksi opiston vanhat ystävät kavahitivat kuullessaan sellaisesta lahjoituksesta. Mutta ajan mittaan pelko osoitautui turhaksi. Kaupungin omistuksessa taloa ruvettiin hoitamaan yhtä hyvin kuin muitakin kaupungin kiinteistöjä. Varsinaisten huoltokorjausten lisäksi taloon rakennettiin uusi ulkorakennus sekä vesijohdot ja viemärit. Veden kantaminen rantakäytöstä ja vanhan ulkokäymälän aika mökillä päättyi vuonna 1984. Opistolaiskunta on halunnut säilyttää saunassa vanhan kertalämmitteisen kiukaan. Molempien saunojen yhtei-

*Huuljarannan keuhkotiimin kuului myös veneitten kunnostamminen.
Kuva 1950-luvulta.*

nen kiuas lämmitetään ulkopuolelta. Siihen kuuluu lähes koko päivä ja halkoja pesä ahmaisee puolisen mottia yhtä saunomiskertaa kohti.

Alun alkuijan kesäpaikka tarvitsi vahvistamista lisäksi myös valvojan. Sitä varten opiston pitkäaikainen taloudenhoitaja Pauli Virtanen sai luvan rakentaa mökin omiin nimiinsä tontin rajalle vuonna 1949. Siitä käsin hän toimi ansiokkaasti kesäpaikan isäntänä yli 30 vuotta. Kiinteistön siirrettyä kaupungin omistukseen opiston opistolaiskunta on vastannut itsenäisesti kesämökin toiminnasta.

OPISTON TEHTÄVÄKUVA VAKIINTUU

Päästäessä 1930-luvulle työväenopisto oli saanut jo hyvän aseman kauppalan kulttuurikuvassa. Erittymisesti tehtaankoulun talous ja käsitöpuoli antoivat monipuolisen mahdollisuuden sen kotikulttuurin luomisessa, jota varten piirit alkuijan perustettiin. Kangastehaan suojeluksessa oli hyvä toteuttaa haaveitaan. Tilkut ja jäännöspalat jalostuivat näppärissä käsissä uusiksi asusteiksi ja kodin teks-

tileiksi. Vuosikymmenen alun pulavuosina nämä piirit tarjosivat erityispalvelujan myös työttömille naisille. Heitä jopa palkattiin apuryövoimaksi opetustyön järjestämiseksi, esimerkiksi niisien si-dontaan.

Alkuperäisen työväenopistoatteen ihailijoiden piirissä tällaisella työmuodolla oli arvoristelijöitä. Vieläpä kouluhallitus muistutti so-pivissa tilanteissa, että oli syytä varoa opinto-ohjelman liiallista painottumista käytännön aineisiin. Kun vuonna 1931 kouluhallitus taas muistutti sitä opiston ohjelmaa vahvistaessaan, päätettiin velvoittaa käsitöpiiriläiset osallistumaan yhteen teorialuentoön vii-kossa.

Vuosien mittaan käsitöpiirit kasvattivat suosiotaan myös talouspiirien kustannuksella. Väillä näytti siltä, että kotitalouden opetus hiippu kokonaan. Sitäkin epätasapainoa yritettiin korjata vuonna 1938 niin, että käsitöpiiriläisten oli käytävä vähintään yksi lukukausi taloustunneilla päästäkseen käsitöille. Samantapaisia ehtoja opistojen ohjelmien tasapainottamiseksi on sen jälkeen yritetty antaa ylempien viranomaisen taholta, mutta yleensä ne ovat jää-neet vain ohjeiksi. Tunnetuin niistä oli yritys saada posliinmaalarit opiskelemaan jotakin muutakin ainetta kuin posliinin maalausta 1970-luvulla.

Opiston niin sanotun käytännön puolen täydentäjänä vakii-nutti asemansa myös teoriapuoli. Sen luentotoiminta oli vilkasta ja suosittua. Paikallisten asiantuntijoiden lisäksi opiston omistui saad-a monta kuuluisaa luennoitsijaa opiston vieraksi. Tavallisten koulunaineiden lisäksi ohjelmaan tuli vuosittain aina sellaisia uusia oppiaineita, jotka jäivät pysyvästikin opiston ohjelmaan. Työelä-mään liittyvät ammattitained, kuten konekirjoitus, kirjapito ja am-mattiopetus saivat hyvän vastaanoton ja varsinkin kielet vakii-nuttivat asemansa jo ennen soita. Niistä on sittemmin tullut Fors-sassakin keskeinen alue opintoohjelmassa. Yhteiskunnalliset aineet sen sijaan eivät jaksaneet kiinnostaa riittävästi toisellakaan vuosi-kymmenellä. Uutta aikaa edusti radion tuleminen opiskelun avuksi. Vuonna 1937 yleisradio ilmoitti suunnitelleensa kaksi luentosarjaa opistojen ohjelmien avuksi. Siihen aikaan radio oli vielä harvinaisuus koulujenkin opetustyössä eikä opistolla ollut siihen rahaa-kaan. Tehdasyhtiö tuli taas avuksi ja osti opistolle ensimmäisen ra-dion. Kun niihin alkoihin oli puutetta suuremmistakin rahoista,